

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΗΛ. Π. ΒΟΥΤΥΡΙΑΔΗΣ: Δάκρυα.

ΓΡ. ΣΕΝΟΠΟΥΛΟΣ: Τὸ διήγημα καὶ ὁ κ. Βουτυράς. (Τέλος).

ΜΙΧ. ΘΕΡΣΑΝΤΗΣ — Κ. ΚΑΡΘΗΙΟΣ: Δὸν Κιχώτης (συνέχεια).

Ο ΝΟΥΜΑΣ: Φαινόμενα καὶ πράγματα.

Σ. ΛΕΥΚΗΣ: Εἰρήνη.

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Κ. Τ. Α.: Ἔθνος καὶ Κόμμα.

ΑΠΟ ΒΑΟΜΑΔΑ ΣΕ ΒΑΟΜΑΔΑ: Νεοελληνικὴ φιλολογία. — Ξένη φιλολογία. — Περιοδικά. — Χωρὶς γραμματόσημο.

ΔΑΚΡΥΑ

Γιὰ τὸ θάνατο τῆς κοινιάδας μου
Γεωργίας Γ. Ἀννίνου

12—9—20

1

Σοῦ στολίξε καὶ μέσ στην κίσσα ἀκόμα
τῆς νιότης τὸ χαμόγελο τὰ χεῖλη,
σὺν νῦθελε τὸ ἀγαπημένο στόμα
πικρὴ χαρὰ σὺν πόνο μας νὰ στείλει.

Κι ὡς εἶχε τὸ παρθενικὸ σου σῶμα
τῇ χάρῃ ὅλη τὴν ἀνδρὶν τοῦ Ἀπρίλη,
θαυροῦσαμε, πὼς θάμπαινε στὸ χῶμα
κάποιο ἄνθος, ποὺ εἶχε σῶσει μὲ τὸ δέλι.

Καὶ λέγαμε, θαυρώντας σε ἔτσι ὥραία:
Γιὰ πάντα δὲ μπορεῖ νὰ μᾶς ἀφίσει:
Φεύγει νὰ ξαναρθεῖ μ' ἀνδρὶν νέα....

Μὰ ὁ σπαραγμὸς, ποὺ μέσ μας βογοῦσε
καὶ τῶν δακρῶν μᾶς ἀνοίγε τὴ βύση,
πόσο θὰ σὲ θρηνοῦμε μᾶς μηνῶσε.

2

Δὲ θάρθεις πιά νιότης δροσιὰ γεμάτη
κοντὰ μου καὶ τ' ὠραῖο σου τὸ κεφάλι
νὰ γείρεις στὴν ἀδερφικὴ μου ἀγκάλῃ,
σὺν νὰ ζητᾷς νὰ ἐμπιστευτεῖς μου κάτι.

Δὲ θάρθεις πιά κρυφὴ χαρὰ, φευγάτη
μέσ' ἀπ' τοῦ κόσμου τὴν ἀνεμοζάλη,
νὰ δεῖξεις μου τῆς ἀρετῆς τὰ κάλλη,
κοιτάζοντάς με μὲ τὸ ἀγνὸ σου μάτι.

Δὲ θάρθεις πιά νὰ ἰδῶ νὰ μοῦ στολίσει
τὴ σκέψη πάλι ἀνθὸς ἀθωοσύνης....
Ἐγὼ, ποῦ σ' εἶχα στὴν ψυχὴ μου κλείσει

καὶ σ' ἔλεγα «παιδί μου» καὶ «ἀδελφούλα»,
μ' ἄνθη λευκὰ σὲ στολίσα νὰ γίνεις
τοῦ Χάρου ἀγνή, παρθενικὰ νυφούλα!

3

Τὸ στόμα τὸ γλυκὸ νὰ κελαδᾷ
δὲ θὰ τὸ ἀκούμε πιά. Καὶ δὲ θὰ ἰδοῦμε
στὴ νιότη σου τριγύρω νὰ πηδαῖ
τοῦ ἔρωτα ὁ πόθος. Δὲ θὰ ξαναποῦμε

καὶ τ' ὄνομά σου δίχως νὰ κυλάει
τὸ δάκρυ θλιβερό. Ὅσο κι ἂν θαυροῦμε,
πὼς μέσ στὸ σπῖτι ἀκόμα τραγουδαῖ
τῆς ὑπαρξῆς σου ἡ χάρις, δὲ θὰ ζοῦμε

παρὰ μὲ τὸν πικρὸ ρυθμὸ τῆς λύτης.
Τὸ σπῖτι ἡ θύμησή σου θὰ γεμίζει
μὰ νὰ μᾶς λείει, κάθε στιγμὴ, πὼς λείπεις.

Τὰ εἰκοσιδύο σου χρόνια μᾶς ἀφίσαν
τὸ πέρασμά τους μόνο νὰ θυμίζει,
πὼς σὺν λουλούδι ἀνθίσανε κ' ἐσθύσαν.

ΗΛ. Π. ΒΟΥΤΥΡΙΑΔΗΣ

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ ΚΑΙ Ο Κ. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

4—

Γ'.

Ἀπὸ τὰ ἔξη διηγήματα τοῦ βιβλίου ποὺ ἔχουμε
προστά μας, τὸ πρῶτο, («Παπᾶς Εἰδωλολάτρης»),
εἶναι ἡ ἱστορία ἐνὸς ἀνθρώπου, ποὺ σὺν ἦταν φτωχὸ
παιδί, ἀγάπησ' ἓνα πλουσιοκόριτσο, τὴν Ἑλένη, καὶ
ἀγαπήθηκε ἀπ' αὐτὴ. Ὑστερὰ, σὺν ἔγινε παπᾶς, τὴν
ξαναβρῆκε παντρεμένη κ' εἶχε μαζί της ἕνοχες σχέ-
σεις. Ἄλλος, στὴ θέση του, δὲν θὰ τὸ θυμότανε παρὰ
στὴν προσευχὴ του. Ὁ παπᾶ - Ἱερώνυμος ὅμως ἦ-
ταν πολὺ ἀλλοιώτικος ἀπὸ τοὺς συνειθισμένους πα-
πάδες. Καὶ ἡ ἀμαρτία τοῦ ἔφερε τέτοια τύψη, τέτοιο
φόβο, τέτοια τρέλλα, ὥστε κατάντησε νὰ βλέπῃ θυ-
μωμένους τοὺς ζωγραφισμένους ἀγίους, νὰ λογοφέρ-
νῃ μαζί τους, καὶ νὰ ρίχνῃ κάτω τίς εἰκόνας τους,
νὰ τίς συντρίψῃ... Στὸ τέλος πιά ἀποφασίζει νὰ
πετάξῃ τὰ ράσα καὶ νὰ κλέψῃ τὴν ἀγαπημένη του.
Μὰ ἡ φρόνιμη ἀρνησιμὴ τῆς Ἑλένης νύφησιν τὸν ἄν-
τρα της καὶ τὸ σπῖτι της, ἐπειδὴ «τοῦ βάλλθηκε τοῦ
παπᾶ πὼς ἐπάτησε τὰ ἱερά», τὸν ἀπογοητεύει, τοῦ
σβύνει τὴν ἀγάπην καὶ τότε ξεθυμαίνει μ' ἄλλη τρέλ-
λα: συντρίβει μ' ἓνα τσεκούρι καὶ πατεῖ μὲ μανίαν τὰ
φτωχὰ λουλούδια τοῦ κήπου του, ποὺ ἐνόμιζε πὼς μὲ
τίς μυρουδιὰς τους τὸν μεθοῦσαν ἐρωτικά.

Στὸ «Συμβουλευτὴ» πάλι, ὁ ἴδιος ὁ ἥρωας διηγεί-
ται τὴν ἱστορία του. Ἀγαπᾷ ἓνα κορίτσι, τὴν Ἑλένη.
Στὸ σπῖτι της συχνάζει καὶ ἓνας ἄλλος νέος: ὁ Ἀρ-
κόπουλος, ὁ φίλος καὶ συμβουλευτής. Ἡ Ἑλένη ὅμως
προτιμᾷ ὁλοφάνερα ἓναν τρίτο, ποὺ ξεφύτρωσε ἀξα-

φνα, πολύ αντιπαθητικός και στους δύο τους. Ο πρώτος καταλαβαίνει πώς δεν πιάνει πιά χαρτωσί και θέλει ναποτραβηχτή. Ο 'Αρχόπουλος τότε τον συμβουλεύει και καλά να επιμείνει. 'Ακούει τη συμβουλή του, τρώει τη χυλόπιττα: 'Η 'Ελλη άρραβωνιάζεται τον τρίτο. Κι όταν ο 'Αρχόπουλος πηγαίνει στο σπίτι του φίλου του να του αναγγείλη το δυστύχημα και να τον παρηγορήσει, προσθέρει στο τέλος πώς το ίδιο τμή έπασθε κι' αυτός.

— Τι έννοεις; τον ρωτά ο φίλος του, σαστισμένος

— Και πού ξέρεις αν δεν την αγαπούσα κι' εγώ; του άπαντά.

Την αγαπούσε! Κι' έπειδή αισθανόταν πώς δεν μπορούσε αυτός, έβαζε άλλον έρωτευμένο να θγάλη από τη μέση το μισήτο εκείνο αντίζηλο!

'Ακολουθεί ο «Πεθαμένος Φίλος». Ο γέρο-Άραχτός, ένας άνθρωπος ιδιότροπος, δάζει στο σπίτι του ένα γίγαντα με άτροφικό χέρι, όλωςδιόλου άγνωστο, μόνο και μόνο έπειδή το υ φ ά ν η κ ε πώς έμοιαζε με κάποιον πεθαμένο φίλο του. Τον κάνει μάλιστα και συνέταιρο σε μία έμπορική επιχείρηση, πού κάει κατά διαβόλου. Όλο το σπίτι υποφέρει από αυτόν τον παρεϊσακτο. Κι ο Δύρμας, ο μακρινός συγγενής, πού έχει στο μάτι τη Σάρρα, την κόρη του σπιτιού, αναλαμβάνει να τον διώξη. Αλλά δεν τολμά. Σά να έχη κάτι το υπερφυσικό, ο κουλός γίγαντας, τους τρομάζει, τους παραλύει όλους. Επιτέλους τους άδειάζει τη γωνιά, σχεδόν άπ' έαυτού του. Κι όταν ο Δύρμας, πού τόσο το ελχ' επιθυμήσει κι' επιδιώξει, τον είδε με το ταγάρι του να φεύγει, ψηλός, πελώριος, αισθάνθηκε — τί νομίζετε; — λύπη! λύπη, σά νάδλεπε κατιό φίλο, πού φεύγει, φεύγει για πάντα!

Ο «κύρ-Βολδής», — το τέταρτο διήγημα, — είν' ένας γέρος, πολύ γέρος, πού φαντάζεται πώς δε θα πεθάνη ποτέ, πώς έχει το δώρο της άθανασίας. Φτάνει μόνο να μη χαλά την καρδιά του, να μη νοιάζεται, να μη σεκλητίζεται για τίποτα. Έτσι, ό,τι κι αν συμβή, πού μπορεί μια στιγμή να τον κάμει να λυπηθή ή να θυμώσει, θυμάται άμέσως την ά θ α ν α σ ί α του, συνέχεται και το γυρίζει στο τραγούδι:

*Ταριρί, πού πās, μωρή;
Στο μπακάλη για τυρί...*

Έτσι καταντά και την ημέρα άκόμα πού κρεμάσθηκε ή έγγονή του, άπελπισμένη από έρωτα, ο κύρ-Βολδής, πριν την ξεκρεμάσουν τη δύστυχη, νάρχίζει το τραγούδι του!

— Μά, χριστιανέ μου, τον μαλώνει ή κυρά-Ανέζω, δεν καταλαβαίνεις ότι θα παραδώσης και σ' ψυχή στον Κύριο; Τι, ά θ ά ν α τ ο ς θα γίνης;

— Πού το ξέρεις! της άπαντά ο γέρος, με τα μάτια άλλου «σά να έβλεπε κάποιον, άόρατο στους άλλους, πού κάτι του έταζε».

Το πέμπτο διήγημα επιγράφεται: «Με τα χελιδόνια». Έρωτικό κι αυτό. Ένας νέος, ο Ζαμάρας, αγαπά μια Ρόζα, και, χωρίς να ξέρη από πού κρατά ή σκούφια της, θέλει να την πάρη. Έχει όμως άδελφή άνύπαντρη, πού είν' έμπόδιο στο γάμο του. Έχει κι' ένα θεϊό άγριο, δεσποτικό, πού συνήθισε να τον φοβάται, κι' ο θεϊός αυτός έννοει να του τ'α χαλάση. Φασαρία, κακό, θυμοί, γρίνιες, μαλώματα, φωνές, και στο τέλος επανάσταση του άνιψιού ενάντιον του θειού,

Του κάκου όλα! Μια μέρα ή Ρόζα φεύγει ξαφνικά από κεί πού ήρθε. Φανερώνεται μάλιστα και κάποιος πλούσιος έραστής, ο Κασούγιας. Κι ο Ζαμάρας παίρνει το δρόμο και φτάνει ως το φουσκωμένο ρέιμα, το άγριο και το θολό. Εκεί στέκεται και «φέρνει το χέρι στην τσέπη». Έπειτα... άποσιωπητικά. Έπειτα... άρχίζει «ο θρήνος των δέντρων» και το διήγημα τελειώνει. — Τι συνέβηκε; Έπεσε κι ο Ζαμάρας στο ρέιμα και πνιγχε σάν το Παιδί της βουδής; Αυτό δε φαίνεται πολύ καθαρά.

Το «Παιδί της βουδής», — το τελευταίο διήγημα της συλλογής, — είναι άλλη θλιβερή κ' υπερφυσική ιστορία. Οί άνθρωποι τον είχαν για γρουσουζή τον δυστυχισμένο μικρό Φύκο. «Ό,τι κακό, ό,τι δυστύχημα γινόταν, το έρχονταν 'ς αυτόν, στο μάτι του. Δεν είχε φίλο, δεν έβρισκε δουλειά, τον έδιωξαν κι' από κάποιο γαπύ όπου δούλεψε λίγο, και τον έκαμαν να πνιγί άπελπισμένος. Κι' ή μητέρα του, ή μονγγή, ή μάγισσα, για εκδίκηση, γκρέμισε, μόνο κοιτάζοντας το άπ' άντίκρου, το γιζκι εκείνο» κι' έπειτα χάθηκε μέσα στα βράχια...

Από τις συντομώτατες αυτές περιλήψεις των διηγημάτων, δε φαίνεται βέβαια ούτε ή πρωτοτυπία τους, ούτε ή ψυχολογική τους αλήθεια και δύναμη, ούτε ή όμορφιά τους, ή χυμένη σε μύριες αφάνταστες λεπτομέρειες. Φαίνεται όμως καλά, πώς όλοι οί ήρωες του κ. Βουτυρά κάτι έχουν. Μεταχειρίζουμαι την ίδια φράση πού μου είπε μια μέρα ο ίδιος ο συγγραφέας, μιλώντας μου γι' αυτούς. Είναι όλοι άνθρωποι με μια λόξα, με μια τρέλλα. Άνισόρροποι, άρρωστοι, μισότρελλοι, πού φτάνει να τους συμβή κάτι ενάντιο, — πού άλλοι θα το περνούσαν με λίγη στενοχώρια, — για να τους κάμει τέλεια τρελούς. Άνθρωπος φρόνιμος, σωστός, δεν μπαίνει στον πίνακα του κ. Β., τουλάχιστο στο πρώτο πλάι. Γιατί και τα δευτερεύοντα πρόσωπά του, πολλές φορές, το ίδιο άρρωστα κι άλλόκοτα είναι. Να πούμε την αλήθεια; όλοι οί διηγηματογράφοι, ποιός λίγο, ποιός περισσότερο, αγαπούν να ζωγραφίζουν άνώμαλες ψυχικές καταστάσεις. Η παραφροσύνη παίξει μεγάλο ρόλο στην Τέχνη, και δεν υπάρχει σχεδόν ήρωας, πού να μην άγγίξη τα όριά της. Αλλά ή άγάπη, ή προτίμηση αυτή του κ. Β. υπερβαίνει πολύ το συνηθισμένο μέτρο. Είναι κάτι άποκλειστικό. Άποτελούν τον ιδιαίτερο, τον ξεχωριστό, το δικό του κ ό σ μ ο αυτοί οί δυστυχισμένοι άνθρωποι, πού κοιτάζουν αιωνίως τα σύννεφα.

Κι αλήθεια, όλοι τα κοιτάζουν, άκατάπαντα. Ο Φύκος, ο γιός της μονγγής, «προχωρούσε μόνος, κοιτάζοντας τα σύννεφα τα άσπρα». Ο Ζαμάρας, «έχοντας στο νου του αληθινή τρικυμία», έβλεπε, λέει, από πάνω του και κάτι μαύρα σύννεφα, «πού κρεμόντουσαν κι άπλωνόνταν». Ο γέρο-Βολδής το ίδιο: «Τα βουνά είχαν χαθή και στη θέση τους ένα άσπρο σύννεφο, κιτρινωπό σχεδόν, σά να είχε κάποια φλόγα μέσα, είχε άπλωθί. Και του φάνηκε σά να γινόταν εκεί πέρα κάποια μεγάλη μάχη, ένας πόλεμος των στοιχειών προς τα βουνά...». Ο Δύρμας πάλι του «Πεθαμένου Φίλου», αυτός είναι πού δεν κάνει δήμα χωρίς να κοιτάξη ψηλά. Και τη στιγμή άκόμα πού βλέπει το

γίγαντα να φεύγῃ, βλέπει τὴ σελήνη νὰ τρέχῃ στὸν οὐρανό, «ἐλευθερωμένη ἀπὸ τὰ σύννεφα», πού τὰ ἐδιώχνε ὁ ἄνεμος. Μὰ κι ὁ ἥρωας τοῦ «Συμβουλευτή», πού διηγεῖται ὁ ἴδιος τὴν ἐρωτική του περιπέτεια, κάθε στιγμή μᾶς μιλεῖ γιὰ οὐρανούς «κλεισμένους ἀπὸ σύννεφα», γιὰ οὐρανούς «μαύρους κι ἄγριους», γι' ἀστράπες, θροντές, νεροποντές... Ἄν πῆτε καὶ γιὰ τὸν «Παπὰ Εἰδωλολάτρη», ἡ συννεφογραφία στίς σελίδες του δίνει καὶ παίρνει: «Ἡ ἡμέρα ἦταν ὠραία. Στὰ βουνὰ ὅμως σύννεφα... ξεκουράζονται στίς ράχες τῶν ψηλῶν βουνῶν... Ὑψλὰ κρυμμένη ἡ σελήνη, ἔρριχνε κάποιον θαμπό φῶς καὶ μ' αὐτὸ ἔβλεπε ὅτι ὅλα ἦσαν κατάκλειστα, ὅλα, κι αὐτὸς βάδιζε σὰ ζωσμένος ἀπὸ σύννεφα... «Τὰ σύννεφα τὰ κόκκινα, τὰ λαμπερά, τὰ κιτρινωπά, γινόνταν μαύρα, σὰ νὰ ἔσθυναν τίς λαμπάδες πού εἶχαν ἀνάψει γιὰ κάποια γιορτή». Κι' ἔτσι παντοῦ. Τὰ μετέωρα αὐτὰ ἐμπνέουν στὸν κ. Β. τίς εὐτυχέστερες παρομοιώσεις, κι' εἶναι πάντα ἀπὸ τίς πιὸ ζωηρές του πινελιές. Κι' ἀπὸ τίς πιὸ ψυχολογικές του, μπορούμε νὰ ποῦμε· γιατί ἡ ἀτμοσφαιρική κατάσταση ἀνταποκρίνεται πάντα σὲ μιὰ ψυχική, ἢ καὶ τὴ γεννᾷ. Μὰ γίνεται τέτοια κατάληψη πού θάλεγε τῶς ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι πάσχουν ἀπὸ τὴν εἰδική ἐκείνη ψύχωση, πού λέγεται μετεωροπαθία. Ἐνὰ εἶδος τρέλλας κι' αὐτῆς.

Ἀλλὰ ὅπως τὰ σύννεφά του, ἔτσι θαυμάσια ζωγραφίζει ὁ κ. Β. καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῶν συννέφων. Εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν διηγηματογράφος τῆς ἀνθρωπίνης αὐτῆς δυστυχίας, πού πηγάζει ἀπὸ τὸν ἐκφυλισμὸ τῶν νέρων, ἀπὸ τὸ ξεκούρδισμα τοῦ μυαλοῦ. Οἱ ἥρωές του εἶναι πάντα σχεδὸν ἀπὸ τὰ κατώτερα στρώματα, ἀπὸ τὴν κοινωνική ἐκείνη τάξη, ὅπου ἡ ἀδλιότη, ἡ στέρηση, ἡ κούραση, ἡ ἀνησυχία γιὰ τὸ ἀνασφάλιστο μέλλο, κι' ἡ ταβέρνα, πού παρουσιάζεται σὰν καταφύγιο, σὰν παρηγοριά, («Ἀλκανίδες»), προάγουν κι' ἐπαχύνουν τὸν ἐκφυλισμὸ, πού στὸν αἰῶνα μας κάνει θρᾶση. Ἀπείρως δυστυχισμένοι κι ἀπείρως συμπαθητικοὶ ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι! Ἀλλὰ ζοῦν καὶ πιὸ ἔντονα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, — τοὺς ἐξασφαλισμένους, νὰ ποῦμε, τοὺς ἡσυχούς, τοὺς εὐτυχισμένους, τοὺς φρόνιμους, — κι' ἔχουν πάντα μιὰ νευρική ὑπερευαισθησία, πού προσφέρεται στὸ διηγηματογράφο, στὸν ψυχγράφο, σὰ μιὰ ἀνεξάντλητη πηγὴ ὠραίων κινημάτων. Γι' αὐτὸ κι' οἱ διηγηματογράφοι αὐτοῦ τοῦ εἶδους φαίνονται πιὸ δυνατοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τῆς μέσης ἢ τῆς μεγαλοαστικής τάξης ἡθοιόγραφους, καὶ δίνουν τὰ χέρια μὲ τοὺς λιγοστοὺς τῆς ἀνώτερης ἀριστοκρατικής, ὅπου, ἀπὸ διαφορετικές αἰτίες, ὁ ἐκφυλισμὸς εἶναι τὸ ἴδιο προχωρημένος. Ἀξάφνα, οἱ «Ἀλκανίδες» τοῦ κ. Βουτυρά, κι' οἱ «Παρθένες τῶν Βράχων» τοῦ Ντανούντσιο, ἂν καὶ οἱ ἥρωές τους ἀνήκουν στοὺς δυὸ ἀντίθετους πόλους τῆς κοινωνίας, παρουσιάζουν μιὰ δυστυχία κοινὴ καὶ μοιάζουν σὰν ἀδελφία.

Ἰδιαίτερης λοιπὸν, ξεχωριστός, μὰ καὶ περιορισμένος ὁ κόσμος τοῦ κ. Β. Θάλεγε πὼς φρόνιμους ἀνθρώπους δὲν ξέρεῖ νὰ ζωγραφίσῃ, καὶ γι' αὐτὸ τὰ πιὸ φρόνιμα διηγήματά του εἶναι σχετικῶς καὶ τὰ πιὸ ἀδύνατα. Τέρεζα ἰνκόνιτα. Ἐπίσης τοῦ εἶναι

ἡ ἀνώτερη κοινωνία. Κι' οἱ ὀρίζοντές του, ὅπως εἶπαμε στὸν πρόλογο, στενοὶ καὶ καταχνησμένοι. Συννεφιασμένοι, ἂν προτιμᾶτε τώρα. Ὡστε δὲ μπορούμε νὰ ζητήσουμε ἀπὸ τὸ ἔργο του τὴ γενικότητα ἐκείνη, πού βρίσκουμε στὸ ἔργο ἄλλων συγγραφέων, ζωγράφων τῆς φρόνησης μαζί καὶ τῆς τρέλλας, τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς φτώχειας. Μὲ τρελλούς ἢ μισοτρελλούς, μὲ ἀπόκληρους μόνο, δὲ γίνεται σωστὴ κοσμοθεωρία· κι' ἕνα διήγημα, γιὰ νὰ εἰπωθῇ ἀθάνατο πρῆπει, λέει, νάχῃ τὴν κοσμοθεωρία του. Στὸ ἔργο τοῦ κ. Β. δὲν ὑπάρχει ἀξάφνα κι' ἕνα, πού νὰ κλείνῃ μέσα τοῦ «ὀλόκληρο φιλοσοφικὸ σύστημα». Ἄν μπορούμε, δείχνοντας ἕνα ἥρωά του, νὰ ποῦμε: «Νά, αὐτὸς εἶναι ἄνθρωπος!» Ἄν παρουσιάζει γενικούς τύπους, ἀντιπροσωπευτικούς. Καθένας ἐκεῖ μέσα ἀντιπροσωπεύει τὸν ἑαυτὸ του, πού εἶναι καὶ μοναδικό, ἀκριβὴ· γιατί εἶναι καὶ ἀρρωστο. Ὁ Δὼν Κιχώτης, παραδείγματός χάριν, δὲ θὰ λογαριαζόταν μὲ τ' ἀδύνατα ἀριστουργήματα, ἂν δὲν εἶχε μέσα καὶ τὸ Σάντσο. Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, Δὼν Κιχώτης καὶ Σάντσο, κι' οἱ δυὸ μαζί, κάνουν τὸν ἕνα, τὸν Ἀνθρωπο. Λυπούμαστε τὸν τρελλό, τὸν συμπαθοῦμε, τὸν γουστάρουμε ἀκόμα, μὰ κατὰ βάθος μᾶς ἀφίνει ἀνεπηρέαστους. Δὲ δίνουμε τόση σημασία στὴν πράξη του, οὔτε στὴ σκέψη του. Εἶν' ἕνας κόσμος πού τρέχει στὸ χαμό, στὴν καταστροφή του. Καὶ στὴν Τέχνη γυρεύουμε κόσμους πού νὰ νερθεῖν οὐλοῦν αὐτὴν τελειότητα. Τὸ φρενοκομεῖο μᾶς γεμίζει ἀπαισιοδοξία, ἐνῶ ἡ Τέχνη, ἡ μεγάλη Τέχνη, ἀνεξάρτητ' ἀπὸ κάθε ὁμορφιά, εἶναι μέσα τῆς αἰσιόδοξης. Καὶ τότε τὴ λέμε ὁ γι' αὐτὴ Τέχνη, ἀδιάφορο ἂν, γιὰ τὸν ἀπώτερο, τὸν κρυμμένο σκοπὸ τῆς, μᾶς παρουσιάζει συχνὰ κι' ἄρρωστους ἀνθρώπους.

Κι' ὅμως, κάθε διήγημα τοῦ κ. Β. διαβάζεται μὲ ἡδονή. Τόσο ἀπὸ μᾶς, πού βρίσκουμε τόσο ὠραία ζωγραφισμένους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους καὶ βλέπουμε ὅλη τὴν ἐνθουσιασμένη ἀγάπη πού τοὺς ἔχει ὁ ζωγράφος τους, — γιατί χωρὶς αὐτὴ τὴν ἀγάπη δὲν γίνεται ἔργο τέχνης ζωντανό, — ὅσο κι ἀπὸ τοὺς ἄλλους πού βρίσκουμε ἴσως πὼς τοὺς μοιάζουν... Καὶ στοχάζομαι, πὼς ὅσο θὰ περνᾷ ὁ καιρὸς, μὲ τόσο μεγαλύτερο πάθος θὰ διαβάζονται τὰ διηγήματά του κ. Β. Γιατί ὁ ἐκφυλισμὸς προσδεύει ὀλοῦνα, καὶ πολλοί, καθὼς ξέρετε, προβλέπουν, πὼς τὸ τέλος τὴν Ἀνθρωπότητα θὰ εἶναι μιὰ γενικὴ παραφροσύνη. Ὅταν χαθῇ ἔτσι ἡ σημερινὴ πολιτισμένη, θὰ τὴν διαδεχθῇ μιὰ ἄλλη, πού σιγά - σιγά θὰ πολιτισθῇ καὶ αὐτὴ καὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ τελειωθῇ ἔπειτα ἄλλη κι' ἄλλη, ὥς πού νὰ ἐρημωθῇ ἡ γῆ*. Ἄν εἶν' αὐτό, γιατί ἡ Τέχνη πρέπει νὰ μᾶς ἐμπνέῃ αἰσιοδοξία; Ὁλωσδιόλου περιττό! Ἐτσι ἢ ἄλλοιως, τὰ ἔργα πού παρουσιάζουν μιὰν ἄρρωστη Ἀνθρωπότητα, διαβάζονται γι' αὐτὸ μὲ τόσο πάθος ἀπὸ τοὺς σημερινούς νέους, καὶ θεωροῦνται γιὰ ἔργα καθαρὰ καινούρια, μοντέρνα, καὶ προφητεύονται ἀκόμα γιὰ ἔργα τοῦ μέλλοντος. Εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Καὶ γιὰ νὰ κρίνουμε ἂν ἡ ἐποχὴ ἔχει δίκιο, ἔπρεπε νὰ ἤμαστε βέβαιοι πὼς δὲν ὑπάρχει πιά γιὰ τὴν Ἀνθρωπότητα ἐλπίδα σωτηρίας, εὐτυχίας, χαρᾶς, καὶ πὼς φερόμαστε ὅλοι ἀκράτητοι στὸ σκοτάδι

(*) Διαβάστε, ἂν θέλετε, καὶ τὸ τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ «Ἐκφυλισμοῦ» τοῦ Μάξ Νορντάου.

του χαμού. "Η νά ἤμαστε βέβαιοι γιὰ τὸ ἐναντί: πὺς ἡ σημερινὴ δυστυχία εἶναι κατὰ παροδικό, καὶ πὺς ὁ κόσμος ἔχει τὸ πῶς εὐτυχισμένο μέλλο. Ἀλλὰ ποίος μπορεῖ νὰ εἶναι;.....

Εἶδα κάπου, πὺς ὁ κ. Β. εἶναι σοσιαλιστῆς, καὶ πὺς ἔλη ἡ κοινωνικὴ σημασία τῶν ἔργων του εἶναι ἡ σοσιαλιστικὴ τους ιδέα. Μπορεῖ. Ὁ κ. Β. εἶναι ἕνας συγγραφέας τόσο ἀνθρόμοτος, τόσο φυσικός, ὥστε θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ πὺς γίνεται ἀσυναίσθητα, ἀθέλητα, τὸ ὄργανο τῆς Δύναμης ποὺ διευθύνει τὸν κόσμο καὶ συντελεῖ ἔτσι στὴ μοιραία ἐξέλιξη. Ἀλλὰ σοσιαλιστικὸς σκοπός, ἐνσυνείδητος, — ὅπως π. χ. στὰ διηγήματα τοῦ κ. Παρορίτη, — δὲ φαίνεται ὅχι. Μόνο ποὺ ζωγραφίζεται μιὰ δυστυχία μιὰ ἀβύστος, καὶ ποὺ θὰ μπορούσε κανένας νὰ πῇ, δείχνοντας τοὺς φτωχοὺς καὶ βασανισμένους ἥρωες τοῦ κ. Βουτυρά: «Νά, ἔτσι καταντᾷ τοὺς ἀνθρώπους ἡ σημερινὴ κεφαλαιοκρατία!». Μ' αὐτὸ εἶναι τόσο γενικό, τόσο ἀόριστο....

Δ',

Δὲν ἔχοιμε τώρα, παρὰ νὰ συγκεφαλαιώσουμε καὶ νὰ βγάλουμε τὸ συμπέρασμα.

Ἐδεῖξαμε, πὺς ἂν ὁ κ. Β. δὲν ξετυλίχτηκε ὅσο ἄλλοι, αὐτὸ δὲν ἔχει καμμιὰ σημασία. Ἀφοῦ ἦταν ἤδη τόσο ξετυλιγμένος ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ «Λαγκᾶ», ὅστε μ' ἕνα δῆμα νὰ μπορέσῃ νὰ φτάσῃ ἀπ' αὐτὸν στοὺς «Αἰαντίδες». Εἶναι λοιπὸν καὶ παραεἶναι ὁ δυνατὸς διήγηματογράφος, ποὺ προμαντήθηκε ἀπὸ τὸ «Λαγκᾶ». Ὅχι μόνο δὲν ἠφεύσθησαν οἱ ἐλπίδες μας, παρὰ βγήκαν μὲ τὸ παρὰπάνω. Γιατὶ ἂν ὕστερ' ἀπὸ τὴ γενεὰ τῶν θεμελιωτῶν τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος, τοῦ Βιζυνοῦ, τοῦ Παπαδιαμάντη, τοῦ Καραχίτσα(*), παρουσιάστηκε κι' ἕνας μὲ ἀληθινὸ ταλέντο, καὶ διαφορετικό, αὐτὸς εἶναι ὁ Ἀημιοςδένης Βουτυράς. Ἐπρόσφερε κατὰ σημερινό, κατὰ καινούργιο, καὶ προσφέρει ὁλοένα. Δὲν περιορίσθηκε νὰ γράψῃ πέντε - δέκα διηγήματα, καὶ νὰ πέσῃ κουρασμένος. Ἐγράψε πλῆθος, ἔγραψε ὁλόκληρη βιβλιοθήκη, καὶ γράφει. Ἐχει μέσα του κόσμον ὁλόκληρον καὶ δὲ θὰ ἡσυχάσῃ ἂν δὲν τὸν βγάλῃ ὁλον. Πολυγράφος, ὅπως, 'ς αὐτὸ τὸ εἶδος, ἐστῆθησαν ὅλοι σχεδὸν οἱ κορυφαῖοι, ὅλοι ὅσοι εἶχαν ἐν' ἀληθινὸ ταλέντο, καὶ δὲν ἔγραφαν μὲ τὰ σταυροῦ,

(*) Στὴ μελέτῃ αὐτῇ, δὲν ἐξετάσαμε μόνο τὴ σχέση ποὺ ἔχει ὁ κ. Βουτυράς μὲ τοὺς προκατόχους του, τὶς ἐπιδράσεις ποὺ μπορεῖ νὰ ἔλαβε ἀπ' αὐτοὺς ἢ κι' ἀπὸ ἄλλους ξένους. Ἀλλ' αὐτὰ τὰ ζητήματα γιὰ μᾶς εἶναι πρόωρα. Θάπρεπε πρῶτα νὰ μαζευτοῦν σὲ βιβλία ὅλα τὰ σκόρπια διηγήματα τοῦ κ. Βουτυρά, ἢ τὰ περισσότερα, καὶ νὰ καταταχθοῦν χρονολογικά. Καὶ θάπρεπε ἀκόμα νὰ γνωρίζουμε τὴ βιογραφία του, τὴ σπουδὴ του, τὶς μελέτες του, τὶς προτιμήσεις του, ποὺ ἀπ' αὐτὰ δὲν ξέρουμε σχεδὸν τίποτα. Ἔτσι τὸν ἐξετάσαμε σὰ νῦνταν μονάχος του. Κι' ὅπου τὸν συγκρίναμε μὲ ἄλλους, δὲν ἦταν γιατί βροίσαμε μιὰ πραγματικὴ σχέση μ' αὐτοὺς, ἀλλὰ μιὰ ἀντίθεση ἢ ὁμοιότητα, ἴσως καὶ τυχαία. Ἐξαφνὰ ὁ κ. Βουτυράς οὔτε Ντανιούντσιο μπορεῖ νὰ διάβασε ποτέ του, οὔτε Γκόρκι, οὔτε Καρκαβίτσα. — Ἐπίσης πρόωρο θάταν ὅ,τι θάλεγε κανεὶς σήμερον γιὰ τοὺς νέους ποὺ τὸν μιμοῦνται. Ποίος ξέρει τί θὰ βγῇ μιὰ μέρα κι' ἀπ' αὐτοὺς!

μὲ τὸ μέτρο, δὲν ἔκαναν φιλολογία, παρὰ γεννοῦσαν φυσικά, σὰν τὸ δέντρο, σὰν τὴ γῆ!

Δυνατὸς λοιπὸν ὁ κ. Β. Ἀλλὰ καὶ μὲ τόσα ἐλαττώματα, ὅσα λίγοι ἀπ' τοὺς πῶς ἀδύνατους παρουσιάζουν. Ἐδεῖξαμε ὅμως, πὺς τὰ ἐλαττώματα αὐτὰ εἶναι ἐξωτερικά καὶ πὺς ἀπ' αὐτὰ πάλι, — γλώσσα, ὕψος, σχῆμα, διήγησις, — μόνο τὸ ἐλάττωμα τοῦ σχεδίου εἶναι σημαντικό καὶ λιγότερο κάπως τὴν ἀξία τοῦ ὅλου ἔργου. Τάλλα εἶναι ἀσήμαντα. Δὲν ἐπηρεάζουν καθόλου τὴν ἐσωτερικὴ ἀξία. Καὶ κάποτε μάλιστα γυρίζουν σὲ προτερήματα, ὅπως τὸ παρόξενον τοῦ ἴφους ἢ τὸ αἰνιγματικὸ τῆς διήγησις, τόσο ταιριαστὸ μὲ τὸ εἶδος.

Τὸ ζήτημα τοῦ διαλόγου τὸ ἀφήσαμε σκοτεινόν, μολονότι βρήκαμε τόσες εὐμορφίες καὶ 'ς αὐτὸ τὸ διάλογο, ποὺ μᾶς χτυπᾷ σὰν ἀφύσικος. Ἐδεῖξαμε ὅμως πὺς τὸ μεγαλύτερον προτέρημα τοῦ κ. Β. εἶναι ἡ περιγραφή, μιὰ περιγραφή, ποὺ καὶ μόνη αὐτὴ θὰ ἔφθανε νὰ τὸν ἀνταδείξῃ ἔξοχο συγγραφέα, — λογοτέχνη, ποιητή.

Ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα πάλι τῆς οὐσίας, ἐδεῖξαμε πὺς μιὰ γενετικὴ καὶ μιὰ αἰσιοδοξία εἶναι φύσει ἀσχετίζουσες ἀπὸ τὰ διηγήματα τοῦ κ. Βουτυρά, μὲ τὸν ἰδιαιτέρον κόσμον τους. Ἐκείνα ὅμως τὴν ἐπιφύλαξιν πὺς καὶ αὐτὸ ἀκόμα μπορεῖ νὰ μὴν ἔχῃ σημασίαν γιὰ τὸ μέλλον, ἂν πραγματικῶς ὁ κόσμος τοῦ κ. Β., ἰδιαίτερος ἀκόμα σήμερον, θὰ εἶναι αὐτὸ γενικό.

Ἐκεῖνος ποὺ θάλεγε ἀδὲν ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα ἄλλος διηγηματογράφος ἀπὸ τὸν συγγραφέα τῶν «Αἰαντίδων», θάταν ἕνας τρελλός, ἕνας ἄρρωστος, ἕνα χαλασμένο μυαλό. Κάθε φρόνιμος δὲν μπορεῖ παρὰ ν' ἀναγνωρίσῃ πὺς ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ἄλλοι, διαφορετικοὶ βέβαια, ἀλλὰ ἐπίσης δυνατοί. Ἔτσι, χωρὶς κίνδυνον νὰ θεωρηθῇ κι' ἐγὼ τρελλός, μπορῶ τώρα νὰ πῶ, πὺς ἀπ' ὅλους, ἀπ' ὅλους τοὺς δικούς μας, τὸν κ. Βουτυρά διαβάσω μὲ τὴ μεγαλύτερη ἡδονή, τὸ ζωηρότερον ἐνδιαφέρον, τὴ βαθύτερη συμπάθεια. Τὴν προτιμῶ, ἐτελείωσε! Μ' ἄλλο νὰ λέμ κανεὶς αὐτὸν προτιμῶ, κι' ἄλλο ἀδὲν ὑπάρχει παρ' αὐτόν. Εἶναι ἀκριβῶς τὸ λεπτὸ ὄριο, ποὺ χωρίζει τὴν υγείαν καὶ τὴν νόσησιν, ἀπὸ τὴν τρέλλαν, τὴν ἀσχετασίαν, τὴν ἐπιτολαιότητα καὶ... τὴν ὑπνοβασία.

ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

REVUE CRITIQUE. (25 Αὐγ.) Ἀντὶ Παύ: Τὸ ζήτημα ἐνὸς κοινού νομίσματος γιὰ ὅλα τὰ κράτη. — Εὐγ. Μαροσάν: Ὁ Ἐδμόντος Ζολοῦ μυθιστορηματογράφος. — Ζαν Μάξ: Ὁ κόκκινος ἱμπεριαλισμός. — Ζαν Μπουλανζέ: Ποίηση καὶ μουσική. — Ποιήματα τῶν Μωρίς Μωριλλάν, Ζωρὴ Ντ' Ερμιεζ — κτλ.

MERCURE DE FRANCE. (1 Σεπτ.) Α. Σαυρόν: Τί εἶναι ὁ Μπολσεβικισμός. — Ζοζέφ Ντελτέγ καὶ Πιερ Μπερτελό: Ποιήματα. — Μωρίς Μπουλανζέ: Τὰ σπῆρ καὶ ἡ ὁμορφία. — Καμίλ Πισσώ: Τὸ μυστικὸν τῆς ἀντοκρατορίας Εὐγενίαν. — κτλ.